

ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У ПОПЕРЕДЖЕНІ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

EFFECTIVENESS OF THE FINANCIAL MONITORING SYSTEM IN THE PREVENTION OF ECONOMIC CRIMES

У даній статті розглядаються причини неоптимальності критеріїв сумнівності фінансових операцій, що закріплені чинними формальними правилами фінансового моніторингу та пропонуються заходи з підвищення селективності даних критеріїв. Показано, що неефективність системи фінансового моніторингу обумовлена не людським фактором, а недостатньою селективністю критеріїв сумнівності фінансових операцій, що закріплені у чинних формальних правилах фінансового моніторингу. Виявлено, що одними з факторів, що здатні призвести до неефективності чинних формальних правил фінансового моніторингу є поширення практик маніпулювання суспільними настроями та прийняття демонстраційних формальних правил. Запропоновано удосконалені критерії сумнівності фінансових операцій, що спрямовані на підвищення ефективності системи фінансового моніторингу у попередженні та протидії зростанню тіньового сектору економіки.

Ключові слова: транзакційні витрати, формальні правила, бюрократичні процедури, фінансовий моніторинг.

This article examines the reasons for the suboptimality of the criteria for the dubiousness of financial transactions established by the current formal rules of financial monitoring and proposes measures to increase the selectivity of these criteria to increase the effectiveness of the financial monitoring system in countering and preventing corruption and detinization of the country's economy. It is shown that the ineffectiveness of the financial monitoring system, which is manifested in the increase in the number of undetected questionable financial transactions and erroneous determinations of financial transactions as questionable, is due not to the human factor, but to the insufficient selectivity of the criteria for the questionability of financial transactions, which are established in the current formal rules of financial monitoring. It has been proven that the insufficient selectivity of the criteria for the dubiousness of financial transactions is the main factor in the ineffectiveness of the formal rules of financial monitoring, having a double negative impact on the effectiveness of the functioning of the financial monitoring system. First, it limits the ability of the financial monitoring system to effectively prevent dirty money laundering, in the case of applying too soft criteria for the dubiousness of financial transactions. Secondly, it contributes to an excessive increase in the level of transaction costs of bureaucratic procedures of financial monitoring for persons not involved in laundering dirty money, in case of application of excessively strict criteria of dubiousness. It was found that one of the factors that can lead to the ineffectiveness of the current formal rules of financial monitoring is the spread of practices of manipulating public sentiments and the adoption of demonstrative formal rules. Improved criteria for the dubiousness of financial transactions are proposed, aimed at increasing the effectiveness of the financial monitoring system in preventing and countering the growth of the shadow sector of the economy and preventing an increase in the level of transaction costs of bureaucratic financial monitoring procedures of persons not involved in shadow activities.

Key words: transaction costs, formal rules, bureaucratic procedures, financial monitoring.

УДК 330.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.11-29>

Сухолов Е.А.

доктор філософії,
Ужгородський національний університет

Sukholov Eduard

Uzhgorod National University

Постановка проблеми. Однією з найбільших перепон у боротьбі та попередженні економічних злочинів є їх високий рівень латентності. Найбільше це відчувається у випадку таких негативних явищ, як тіньова економіка та корупція. Навіть визначення частки тіньової економіки та рівня корумпованості країни є надзвичайно складною проблемою, внаслідок чого дослідники змушені замість безпосередніх методів використовувати непрямі методики визначення зазначених показників. Все вище зазначене вказує на необхідність застосування у протидії економічним злочинам інструменти, що здатні зменшити латентність, тобто суттєво підвищити імовірність викриття економічних злочинів. Одним з таких інструментів, що сприяють зменшенню латентності економічних злочинів є система фінансового моніторингу. Адаптація остання дозволяє не лише суттєво ускладнити процес відмивання брудних грошей, завдяки зростанню рівня транзакційних витрат бюрократичних процедур фінансового моніторингу, але й ефективно виявляти коло осіб, втягнутих у незаконну

економічну діяльність, завдяки аналізу накопичених даних щодо сумнівних фінансових операцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кількість наукових публікацій, що присвячені як проблемам функціонування системи фінансового моніторингу (D'Avino С. [1], Dumbacher J. [2], Zhang Y., Trubey P. [3], Абрамов Ф.В. [4]), так й актуальним проблемам суспільства, що можуть бути потенційно розв'язані завдяки системи фінансового моніторингу, зокрема корупції (Agerberg M. [5], Husted B. [6], Gerring J., Thacker S. [7], Абрамов Ф.В. [8]) та детінізації економіки (Nguyen С.Р., Nguyen B.Q. [9], Кузнецова М.І., Дубровіна О.О. [10], Мазур О., Сержанов В. [11]), зростає кожного року. При цьому зростання кількості публікацій присвячених зазначеним проблемам обумовлено зростанням інтересу дослідників як безпосередньо до зазначених негативних явищ, так й до їх зв'язку з такими актуальними проблемами як Європейська інтеграція (Сержанов В.В., Дяченко Т. А., Абрамов Ф.В. [12]), інвестиції (Mauck N., Price S.M. [13], Вуное А.А. [14],

Ullah S., Ali K., Ehsan M. [15], Сержанов В. [16] та ін. На жаль й досі недостатньо дослідженими залишаються проблема підвищення ефективності застосування системи фінансового моніторингу для попередження економічних злочинів.

Метою даної статті є визначення причин неоптимальності критеріїв сумнівності фінансових операцій та визначення шляхів підвищення їх селективності з метою забезпечення ефективності системи фінансового моніторингу у боротьбі з корупцією та детінізації економіки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існує багато чинників, що можуть суттєво обмежити ефективність системи фінансового моніторингу [17–19]. Проте найбільшою з цих проблем, є проблема помилок під час перевірок фінансових операцій. Загалом може бути виділено два типи помилок [20]: невиявлення сумнівної фінансової операції та помилкове визначення фінансової операції як сумнівної. Будь-який з наведених типів помилок має суттєві негативні наслідки для ефективності системи фінансового моніторингу: перший тип призводить до того, що чинні формальні правила фінансового моніторингу будуть неспроможні досягти поставленої мети – ефективно протидіяти відмиванню брудних грошей, а другий тип приводить до надмірного зростання рівня трансакційних витрат бюрократичних процедур для осіб, що жодним чином непов'язані з відмиванням брудних грошей. В першому випадку, система фінансового моніторингу виявиться безпорадною, адже не зможе запобігти відмиванню брудних грошей. В другому випадку, вартість утримання системи фінансового моніторингу може виявитися для суспільства неприйнятною, через суттєве скорочення ділової активності внаслідок значного зростання рівня трансакційних витрат бюрократичних процедур.

Слід відзначити, що наявність в системі фінансового моніторингу помилок як першого, так й другого типу є не стільки наслідком людського фактору, скільки проблемою оптимального визначення критеріїв сумнівності фінансових операцій. Дійсно, якби працівники фінансових установ на яких покладено обов'язок первинного фінансового моніторингу могли б відразу визначити, що певна фінансова операція пов'язана з відмиванням брудних грошей, то не було б жодної потреби в тому щоб визначати її як сумнівну; натомість відповідна інформація могла б бути відразу передана правоохоронцям. Саме через неможливість надійного виявлення всіх операцій, що пов'язані з відмиванням брудних грошей, виникає необхідність визначення окремих фінансових операцій як сумнівних відповідно до тих чи інших критеріїв. Чим більш жорсткими будуть критерії сумнівності фінансових операцій, тим вищою буде частка фінансових операцій, що помилково були визнані як сумнівні.

В той же час, застосування більш м'яких критеріїв призведе до зростання частки фінансових операцій, що пов'язані з відмиванням брудних грошей, які не були вчасно помічені системою фінансового моніторингу. Тому для уникнення в системі фінансового моніторингу помилок обох типів, мають бути виділені лише такі критерії яким відповідають всі ті і тільки ті фінансові операції, що пов'язані з відмиванням брудних грошей. Проте виконання даного завдання є практично нездійсненою задачею. Причиною цього є те, що схеми з відмивання брудних грошей є надзвичайно мінливими. З низки причин [20] особи, що втягнуті в процес відмивання брудних грошей змушені постійно вигадувати нові схеми, намагаючись зменшити імовірність викриття їх протиправної діяльності та уникнути відповідного покарання. Тому критерії сумнівності фінансових операцій, що були виділені на підставі минулого досвіду, скоріш за все виявляться застарілими та не будуть відповідати реаліям сьогодення. Внаслідок цього, широке застосування сучасних інформаційних технологій не зможе остаточно викоринити дану проблему.

Окрім зазначеної вище мінливості схем з відмивання брудних грошей, також значними перепонами для визначення ефективних критеріїв сумнівності фінансових операцій є практики прийняття демонстраційних формальних правил [21; 22] та маніпулювання суспільними настроями [23; 24]. Так, будь-який критерій сумнівності фінансових операцій встановлюється чинними формальними правилами фінансового моніторингу, що, в свою чергу, можуть прийматися різними політичними силами з різною метою. Актуальність боротьби з відмивання брудних грошей сприяє зростанню подвійного тиску на політичні сили: як зсередини, внаслідок зростання суспільного занепокоєння даною проблемою, так й ззовні, завдяки тиску інших країн та міжнародних організацій. Все це створює сприятливі умови для формування демонстраційних формальних правил в сфері боротьби з відмиванням брудних грошей. Політики, незалежно від їх політичної орієнтації, в цих умовах будуть намагатися здобути собі додаткові симпатії виборців, активно демонструючи своє негативне ставлення до проблеми відмивання брудних грошей та намагання протистояти цій проблемі. На жаль одним з найпростіших способів формування образу ідейного борця з відмиванням брудних грошей, що не вимагає від політика багато зусиль та дає найшвидший результат, є активна законотворча ініціатива щодо прийняття нових формальних правил, якими встановлюються нові додаткові критерії сумнівності фінансових операцій. З точки зору політика, що намагається підвищити свій рейтинг, найважливішим буде демонстрація суспільству своїх намірів щодо прийняття подібних формальних правил, якість же

закріплених в них критеріїв, очевидно, буде носити другорядне значення, що в свою чергу, буде мати згубні наслідки для загальної ефективності чинних формальних правил фінансового моніторингу. Зазначені чинники можуть стати причиною значної сталості чинних формальних правил фінансового моніторингу [25], що закріплюють неоптимальні критерії сумнівності фінансових операцій. Тому, без усунення даної проблеми реформування чинних формальних правил фінансового моніторингу з метою підвищення селективності критеріїв сумнівності фінансових операцій, в окремих випадках, може бути недоцільним [26].

Основною причиною більшості з розглянутих проблем функціонування системи фінансового моніторингу є неможливість надійного визначення сумнівності певної фінансової операції ізольовано від інших фінансових операцій здійснених певною особою протягом певного проміжку часу. З огляду на це, стає очевидним, що підвищення ефективності системи фінансового моніторингу вимагає переходу від моніторингу окремих фінансових операцій до комплексного аналізу фінансових операцій певної особи або групи осіб протягом певного проміжку часу. Дійсно, головною метою запровадження системи фінансового моніторингу є не виявлення всіх фінансових операцій, що пов'язані з відмиванням брудних грошей, а припинення низки видів незаконної діяльності. При цьому є абсолютно неважливим внаслідок чого припиниться ця незаконна діяльність: внаслідок повної неможливості проведення жодної фінансової операції, що пов'язана з відмиванням брудних грошей (досягнення чого є принципово неможливим) чи внаслідок підвищення імовірності викриття відповідної незаконної діяльності завдяки надійному виявленню кола осіб причетних до неї. В першому випадку основна ідея протидії злочинній діяльності полягає у тому, що злочинець позбавлений можливості легалізувати свої доходи отримані злочинним шляхом сам відмовиться від своєї незаконної діяльності. За даних обставин, виявлення більшості фінансових операцій, що пов'язані з відмиванням брудних грошей стає головною умовою працездатності всієї системи фінансового моніторингу. Натомість у другому випадку, протидія злочинній діяльності може здійснюватися завдяки попередньому виявленню осіб, що втягнуті у незаконну діяльність з подальшою перевіркою їх діяльності правоохоронними органами. Даний підхід, очевидно, дозволяє працівникам правоохоронних структур не витрачати час на проведення великої кількості перевірок, а сконцентрувати свої зусилля на найбільш імовірних правопорушниках виявлених системою фінансового моніторингу. Ефективність даного підходу до протидії злочинній діяльності буде залежати від спроможності системи фінансового моніторингу

безпомилково виявляти осіб причетних до відмивання брудних грошей. При цьому стає абсолютно неважливо скільки фінансових операцій пов'язаних з відмиванням брудних грошей буде пропущено, головним стає неминучість виявлення всіх осіб, що втягнуті в процес відмивання брудних грошей.

Розглянемо спочатку ефективність та перспективи детінізації економіки за допомогою системи фінансового моніторингу. Так, цілком очевидно, що підприємцю, який діє у тіншовому секторі, необхідно якимось чином реалізовувати виготовлену ним продукцію чи послуги. Внаслідок цього кількість фінансових операцій, що пов'язані з оплатою відповідних товарів будуть суттєво вищими ніж у пересічної особи. Завдяки цьому, обмеживши кількість фінансових операцій чи їх загальну суму можна суттєво ускладнити діяльність підприємців у тіншовому секторі. Звісно, дані обмеження можна обійти завдяки застосуванню певних схем, проте їх використання пов'язане з додатковими витратами. Тому закріплення формальними правилами фінансового моніторингу зазначеного критерію сумнівності фінансових операцій призведе якщо не до припинення підприємцем тіншової діяльності, то до суттєвого скорочення масштабів відповідної тіншової діяльності внаслідок суттєвого зростання рівня трансакційних витрат бюрократичних процедур фінансового моніторингу. При цьому ефект від впровадження даного критерію сумнівності фінансових операцій буде тим більшим, чим нижчою буде дозволена кількість фінансових операцій чи їх загальна сума. Адже зі зменшенням відповідного параметра системою фінансового моніторингу буде охоплюватися діяльність все більш дрібних тіншових підприємців.

Проте, час від часу, кількість фінансових операцій чи їх загальна сума може перевищувати середні показники й для законослухняних громадян. Наслідком цього буде зростання кількості помилкових визначень фінансових операцій як сумнівних та небажане зростання рівня трансакційних витрат бюрократичних процедур для пересічних громадян, що непов'язані з тіншовим сектором. Зменшити масштаби даного негативного наслідку запровадження даного критерію сумнівності фінансових операцій можна шляхом підвищення дозвільної кількості фінансових операцій чи їх загальної суми, проте це, як випливає з вище викладеного, призведе до зменшення дієвості даного критерію сумнівності фінансових операцій. Тому слід визнати, що, з точки зору цілей детінізації економіки, подібний критерій є недостатньо надійним і потрібен більш специфічний критерій сумнівності фінансових операцій.

Визначення подібного критерію є цілком здійсненним завданням, за умови переходу від аналізу однієї ізольованої фінансової операції до

комплексного історичного та горизонтального аналізу фінансових операцій певної особи. Адже тіннова діяльність має достатньо специфічних рис, врахування яких дозволяє одночасно підвищити дієвість системи фінансового моніторингу та пом'якшити можливі негативні наслідки для пересічних громадян, тобто підвищити селективність критерію сумнівності фінансових операцій. Так, однією з ключових особливостей тінгової діяльності є те, що підприємцю, який діє у тіньовому секторі потрібно не лише продавати свою продукцію, але й закуповувати сировину та наймати працівників для організації виробничого процесу. Відповідно, даному підприємцю доведеться також регулярно сплачувати послуги постачальників сировини та сплачувати заробітну плату найнятим працівникам. Ця особливість роботи тіньових підприємців дозволяє сформулювати вже більш надійний критерій сумнівності фінансових операцій, спрямований на виявлення тінгової діяльності – критерій подвійного перевищення. Згідно з цим критерієм фінансові операції певної особи (групи осіб) мають визначатися як сумнівні у випадку якщо спостерігається одночасне перевищення кількості чи суми грошових переказів на рахунки та з рахунків даної особи.

Дійсно, час від часу у пересічних громадян, що не причетні до тінгової діяльності може спостерігатися перевищення кількості чи суми грошових переказів на їх рахунки чи, навпаки, з їх рахунків. Це може відбуватися, відповідно, внаслідок розпродажу власної колекції антикваріату чи під час проведення капітальної реконструкції помешкання. Проте одночасне зростання обох типів переказів є значно менш імовірним випадком для більшості пересічних громадян. Напроти тіньовий підприємець, що досягнув відчутних масштабів виробництва, змушений регулярно оплачувати послуги як постачальників сировини, так й найманих працівників та не може дозволити собі відтермінувати продаж готової продукції. Внаслідок цього, для тіньового підприємця, одночасне перевищення встановлених обмежень для обох типів переказів буде звичайним явищем. Тому закріплення в чинних формальних правилах фінансового моніторингу критерію подвійного перевищення як основного критерію сумнівності фінансових операцій дозволяє суттєво зменшити кількість помилкових віднесень фінансових операцій до сумнівних; навіть у випадку суттєвого зменшення дозволеної кількості фінансових операцій чи їх загальної суми. Тобто дозволяє охопити діяльність більшого кола тіньових підприємців без суттєвого зростання кількості фінансових операцій, що помилково були визнані як сумнівні.

Ще більше селективність критеріїв сумнівності фінансових операцій може бути підвищена завдяки врахуванню історії попередніх фінансових

операцій. Як зазначалося вище, фінансові операції тіньового підприємця мають регулярний характер. Відповідно, одночасне перевищення встановлених обмежень для обох типів переказів має спостерігатися не час від часу, а протягом тривалого періоду часу. Натомість зростання обох типів переказів протягом декількох місяців поспіль, для пересічного громадянина, буде ще більш нетиповим явищем ніж їх одночасне зростання. Тому для підвищення ефективності системи фінансового моніторингу у виявленні тінгової діяльності має застосовуватися додатковий критерій сумнівності фінансових операцій – часовий критерій сумнівності. Згідно з яким ознакою сумнівності виступає одночасне перевищення кількості чи суми грошових переказів на рахунки та з рахунків певної особи протягом декількох визначених періодів часу поспіль.

Іншою особливістю фінансових операцій тіньових підприємців, що може бути врахована для підвищення селективності критеріїв сумнівності фінансових операцій є обмежене коло осіб, що причетні до відповідних фінансових операцій. Дійсно, якщо продаж готової продукції ще може здійснюватися широкому колу осіб на нерегулярній основі, то коло постачальників сировини та найманих працівників є більш вузьким. Крім того, оплата послуг постачальників сировини та найманих працівників має відбуватися на регулярній основі. Тому наявність регулярних фінансових операцій між вузьким колом осіб протягом тривалого проміжку часу може стати надзвичайно ефективним селективним критерієм сумнівності. Окрім високої селективності подібний критерій (персоніфікований критерій сумнівності) дозволяє з високою імовірністю виявити всіх осіб, що причетні до спільної тінгової діяльності.

Виявлення корупційних правопорушень за допомогою системи фінансового моніторингу є значно більш складним завданням, адже на відміну від діяльності тіньових підприємців, корумпований чиновник, що має постійний корупційний дохід, немає потреби регулярно сплачувати послуги постачальників сировини та найманих працівників. Останнє унеможливорює застосування такого критерію сумнівності фінансових операцій, як критерій подвійного перевищення. Більш того, в загальному випадку, корумпований чиновник може отримувати корупційний дохід завдяки наданню разових корупційних послуг великій кількості клієнтів. Зазначена особливість корупційних доходів призводить до того, що перевірка кінцевих учасників ланцюга фінансових операцій не дозволить виявити жодної закономірності та, відповідно, позбавляє сенсу використання персоніфікованого критерію сумнівності фінансових операцій. Внаслідок цього, в загальному випадку, для виявлення корупційних правопорушень може

використовуватися лише один з трьох запропонованих нами удосконалених критеріїв сумнівності фінансових операцій, а саме: часовий критерій сумнівності, що суттєво погіршує селективність виявлення сумнівних фінансових операцій. Проте, якщо абстрагуватися від дрібної корупції, більшість фінансових операцій якої й так не фіксується системою фінансового моніторингу через невеликі суми хабарів, що притаманні даній формі корупції; та зосередитися на виключно на великій корупції, що є значно більш небезпечною для функціонування економіки країни, то перспективи застосування системи фінансового моніторингу для протидії корупції будуть значно кращими. Адже, велика корупція характеризується не лише значно більшими сумами хабарів, але й також більш сталими та довготривалими зв'язками між корумпованим чиновником та його клієнтами. Останнє відкриває широкі можливості для застосування найбільш ефективного критерію сумнівності фінансових операцій – персоналізованого критерію. Його застосуванню не завадить навіть така риса корумпованих чиновників як прагнення відкривати рахунки та записувати майно на родичів чи інших осіб, достатньо лише розширити коло осіб чиї фінансові операції мають перевірятися за допомогою персоналізованого критерію сумнівності.

Висновки. Підсумовуючи можна зробити наступні висновки.

По-перше, людських фактор не може вважатися головною причиною зростання кількості невиявлених сумнівних фінансових операцій та помилкових визначень фінансових операцій як сумнівних.

По-друге, підвищення ефективності системи фінансового моніторингу є неможливим без закріплення чинними формальними правилами фінансового моніторингу більш селективних критеріїв сумнівності фінансових операцій.

По-третє, для підвищення ефективності системи фінансового моніторингу у попередженні економічних злочинів мають застосовуватися більш селективні критерії сумнівності фінансових операцій, такі як: критерій подвійного перевищення, часовий критерій та персоналізований критерій сумнівності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. D'Avino C. Money laundering and AML regulatory and judicial system regimes: investigation of FinCEN files. *European Journal of Law and Economics*. 2023. Vol. 55. № 2. P. 195–223.
2. Dumbacher J. The fight against money laundering. *Intereconomics*. 1995. Vol. 30. № 4. P. 177–186.
3. Zhang Y., Trubey P. Machine Learning and Sampling Scheme: An Empirical Study of Money Laundering Detection. *Computational Economics*. 2019. Vol. 54. № 3. P. 1043–1063.

4. Абрамов Ф.В. Ефективність системи фінансового моніторингу в умовах безготівкового суспільства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2023. Випуск 4 (41). С. 9–14.

5. Agerberg M. Corrupted Estimates? Response Bias in Citizen Surveys on Corruption. *Political Behavior*. 2022. Vol. 44. № 2. P. 653–678.

6. Husted B. Wealth, Culture, and Corruption. *Journal of International Business Studies*. 1999. Vol. 30. № 2. P. 339–359.

7. Gerring J., Thacker S. Do Neoliberal Policies Deter Political Corruption? *International Organization*. 2005. Vol. 59. № 1. P. 233–254.

8. Абрамов Ф.В. Фактори поширення корупції в безготівковому суспільстві. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2023. Випуск 4 (41). С. 3–8.

9. Nguyen C.P., Nguyen B.Q. Does the shadow economy matter for tourism consumption? New global evidence. *Empirical Economics*. 2023. Vol. 65. No. 2. P. 729–773.

10. Кузнецова М.І., Дубровіна О.О. У пошуку шляхів детінізації економіки України. *Наука, технології, інновації*. 2017. № 1. С. 46–54.

11. Мазур О., Сержанов В. Державне регулювання у сфері детінізації економічних відносин. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2015. Випуск 1(45). Т. 3. С. 114–118.

12. Сержанов В.В., Дяченко Т.А., Абрамов Ф.В. Корупція, неефективні інститути та європейська інтеграція. *Вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Ужгород, 2022. № 44. С. 90–95.

13. Mauck N., Price S.M. Determinants of foreign versus domestic real estate investment: property level evidence from listed real estate investment firms. *The journal of real estate finance and economics*. 2017. Vol. 54. No. 1. P. 17–57.

14. Bynoe A.J. Economic determinants of foreign direct investment in caribbean countries. *International advances in economic research*. 2001. Vol. 7. No. 3. P. 367.

15. Ullah S., Ali K., Ehsan M. Foreign direct investment and economic growth nexus in the presence of domestic institutions: a regional comparative analysis. *Asia-Pacific Journal of Regional Science*. 2022. Vol. 6. № 2. P. 735–758.

16. Сержанов В. Державна інвестиційна політика національної економіки: дис. д-ра. екон. наук : спец. 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Київ : Національна академія управління, 2018. 460 с.

17. Волоснікова Н.М., Сержанов В.В., Абрамов Ф.В. Попередження корупції в системі фінансового моніторингу: інституційний підхід. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. Випуск 4(04). С. 3–8.

18. Волоснікова Н.М., Максименко Я.А., Сержанов В.В., Абрамов Ф.В. Напівформальні правила, як чинник динаміки ефективності формальних правил фінансового моніторингу. *Бізнес Інформ*. 2023. № 1. С. 12–17.

19. Абрамов Ф.В. Напівформальні правила. *Вісник Національного технічного університету*

«Харківський політехнічний інститут» (економічні науки). 2016. № 27. С. 103–106.

20. Дяченко Т.А., Сержанов В.В., Абрамов Ф.В. Дискреційні повноваження чиновників як чинник ефективності формальних правил системи фінансового моніторингу. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2023. № 4 (130). С. 6–11.

21. Сержанов В.В., Абрамов Ф.В. Динаміка демонстраційних формальних правил у сфері охорони здоров'я. *Бізнес інформ*. 2022. № 5. С. 10–16.

22. Сержанов В.В., Дяченко Т.А., Абрамов Ф.В. Динаміка ефективності формальних правил та суспільні настрої: демонстраційні формальні правила VS маніпулювання суспільними настроями. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. Випуск 1(01). С. 143–148.

23. Абрамов Ф.В. Маніпулювання настроями суспільства як засіб відволікання суспільної уваги. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2022. № 36. С. 3–8.

24. Абрамов Ф.В. Цільова та етична неефективність формальних правил як чинник поширення маніпулювання суспільними настроями та уповільнення інституційних реформ. *Бізнес Інформ*. 2021. № 6. С. 6–12.

25. Абрамов Ф.В. Чинники сталості умовно неефективних формальних правил. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ» Збірник наукових праць. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва*. 2015. № 26. С. 125–131.

26. Абрамов Ф.В. Критерії доцільності реформування умовно та безумовно неефективних формальних правил. *Бізнес Інформ*. 2016. № 6. С. 8–12.

REFERENCES:

1. D'Avino C. (2023) Money laundering and AML regulatory and judicial system regimes: investigation of FinCEN files. *European Journal of Law and Economics*, vol. 55, no. 2, pp. 195–223.

2. Dumbacher J. (1995) The fight against money laundering. *Intereconomics*, vol. 30, no. 4, pp. 177–186.

3. Zhang Y., Trubey P. (2019) Machine Learning and Sampling Scheme: An Empirical Study of Money Laundering Detection. *Computational Economics*, vol. 54, no. 3, pp. 1043–1063.

4. Abramov F.V. (2023) Efektivnist' systemy finansovoho monitorynhu v umovakh bez-hotivkovoho suspil'stva [Effectiveness of the financial monitoring system in the conditions of a cashless society]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnya – Eastern Europe: Economy, Business and Management*, vol. 4 (41), pp. 9–14.

5. Agerberg M. (2022) Corrupted Estimates? Response Bias in Citizen Surveys on Corruption. *Political Behavior*, vol. 44, no. 2, pp. 653–678.

6. Husted B. (1999) Wealth, Culture, and Corruption. *Journal of International Business Studies*, vol. 30, no. 2, pp. 339–359.

7. Gerring J., Thacker S. (2005) Do Neoliberal Policies Deter Political Corruption? *International Organization*, vol. 59, no. 1, pp. 233–254.

8. Abramov F.V. (2023) Faktory poshyrennya koruptsiyi v bez-hotivkovomu suspil'stvi [Factors of the spread of

corruption in a cashless society]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnya – Eastern Europe: Economy, Business and Management*, vol. 4 (41), pp. 3–8.

9. Nguyen C.P., Nguyen B.Q. (2023) Does the shadow economy matter for tourism consumption? New global evidence. *Empirical Economics*, vol. 65, no. 2, pp. 729–773.

10. Kuznetsova M.I., Dubrovina O.O. (2017) U poshuku shlyakhiv detinizatsiyi ekonomiky Ukrayiny [In search of ways to detinize the economy of Ukraine]. *Nauka, tekhnolohiyi, innovatsiyi – Science, technology, innovation*, no. 1, pp. 46–54.

11. Mazur O., Serzhanov V. (2015) Derzhavne rehulyuvannya u sferi detinizatsiyi ekonomichnykh vidnosyn [State regulation in the sphere of detinization of economic relations]. *Naukovykh visnyk Uzhhorods'koho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod University*, vol. 1(45). no. 3. pp. 114–118.

12. Serzhanov V.V., Dyachenko T.A., Abramov F.V. (2022) Korruptsiya, neefektyvni instytuty ta yevropeys'ka intehtratsiya [Corruption, inefficient institutions and European integration]. *Visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Bulletin of the Uzhhorod National University. International economic relations and the world economy*, no. 44, pp. 90–95.

13. Mauck N., Price S.M. (2017) Determinants of foreign versus domestic real estate investment: property level evidence from listed real estate investment firms. *The journal of real estate finance and economics*, vol. 54, no. 1, pp. 17–57.

14. Bynoe A.J. (2001) Economic determinants of foreign direct investment in Caribbean countries. *International Advances in Economic Research*, vol. 7, no. 3.

15. Ullah S., Ali K., Ehsan M. (2022) Foreign direct investment and economic growth nexus in the presence of domestic institutions: a regional comparative analysis. *Asia-Pacific Journal of Regional Science*, vol. 6, no. 2, pp. 735–758.

16. Serzhanov V. (2018) Derzhavna investytsiyna polityka natsional'noyi ekonomiky [State investment policy of the national economy]: dissertation. Dr. economy Sciences: spec. 08.00.03 – ekonomika ta upravlinnya natsional'nym hospodarstvom. Kyiv : Natsional'na akademiya upravlinnya, 460 p.

17. Volosnikova N.M., Serzhanov V.V., Abramov F.V. (2023) Poperedzhennya koruptsiyi v systemi finansovoho monitorynhu: instytutsiynyy pidkhid [Corruption prevention in the financial monitoring system: an institutional approach]. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka – Digital economy and economic security*, vol. 4(04), pp. 3–8.

18. Volosnikova N.M., Maksymenko Ya.A., Serzhanov V.V., Abramov F. V. (2023) Napiv formal'ni pravyla, yak chynnyk dynamiky efektyvnosti formal'nykh pravyl finansovoho monitorynhu [Semiformal rules as a factor in the dynamics of the effectiveness of formal financial monitoring rules]. *Biznes Inform – Business Inform*, no. 1, pp. 12–17.

19. Abramov F.V. (2016) Napivformal'nyy pravyla. [Semi-formal rules]. *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu «Kharkivs'kyi politekhnichnyy instytut» (ekonomichni nauky) – Bulletin of NTUU "Kharkiv Polytechnic Institute"*, no. 27, pp. 103–106.

20. Dyachenko T.A., Serzhanov V.V., Abramov F.V. (2023) Dyskretsniy povnovazhennya chynovnykiv yak chynnyk efektyvnosti formal'nykh pravyl systemy finansovoho monitorynhu [Discretionary powers of officials as a factor in the effectiveness of formal rules of the financial monitoring system]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpryyemnytstvo – State and regions. Series: Economy and entrepreneurship*, no. 4 (130), pp. 6–11.

21. Serzhanov V.V., Abramov F.V. (2022) Dynamika demonstratsiynykh formal'nykh pravyl u sferi okhorony zdorov'ya [Dynamics of demonstration formal rules in the sphere of health care]. *Biznes inform – Business information*, no. 5, pp. 10–16.

22. Serzhanov V.V., Dyachenko T.A., Abramov F.V. (2022) Dynamika efektyvnosti formal'nykh pravyl ta suspil'ni nastroyi: demonstratsiyni formal'ni pravyla vs mani-pulyuvannya suspil'nykh nastroyamy [Dynamics of effectiveness of formal rules and public attitudes: demonstration formal rules vs manipulation of public attitudes]. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka – Digital economy and economic security*, vol. 1(01), pp. 143–148.

23. Abramov F.V. (2022) Manipulyuvannya nastroyamy suspil'stva yak zasib vidvolikannya suspil'noyi uvahy [Manipulation of public sentiment as a means of

diverting public attention]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnya – Eastern Europe: Economy, Business and Management*, no. 36, pp. 3–8.

24. Abramov F.V. (2021) Tsil'ova ta etychna neefektyvnist' formal'nykh pravyl yak chynnyk poshyrennya manipulyuvannya suspil'nykh nastroyamy ta upovil'nennya instytutsiynykh reform [Targeted and ethical ineffectiveness of formal rules as a factor in the spread of manipulation of public sentiments and the slowing down of institutional reforms]. *Biznes Inform – Business Inform*, no. 6, pp. 6–12.

25. Abramov F.V. (2015) Chynnyky stalosti umovno neefektyvnykh formalnykh pravyl [The factors of stability of conditionally inefficient formal rules]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «KhPI». Seriya «Tekhnichniy prohres i efektyvnist' vyrobnytstva» – Bulletin of the Khpi National Technical University. The series "Technical progress and efficiency of reliability*, no. 26, pp. 125–131.

26. Abramov F.V. (2016) Kryterii dotsilnosti reformuvannya umovno ta bezumovno neefektyvnykh formalnykh pravyl [Criteria for the Appropriateness of Reforming Both the Conditionally and the Unconditionally Inefficient Formal Rules]. *Biznes Inform – Business Inform*, no. 6, pp. 8–12.